

TOMISLAV SAGI-BUNIC, Nema privatnog Boga. Razmišljanja o temeljnim usmjerenjima kršćanske egzistencije. Metanoja 13—15. Kršćanska sadašnjost. Zagreb 1970, 95 str.

Ova knjižica nije sustavni traktat o Bogu (kako bi se po naslovu moglo očekivati), nego su ovo »razmišljanja o temeljnim usmjerenjima kršćanske egzistencije« (kako to kazuje podnaslov); razmišljanja nastala »u nezaboravnom dijalogu« (Pogovor) u kojem je autor sa svojim kolegom drom Turčinovićem nastojao deretorizirati svoje katedralne propovijedi, izrečene i magnetofonski snimljene u zagrebačkoj prvostolnici od 9. X 1966. do 29. I 1967, i »upotpuniti njihovu misaonu jasnoću« (Pogovor).

U uvodnom razmišljanju — *Novo lice Crkve* — očituje autor svoju nakanu: on želi poslužiti Crkvi »da u Duhu Svetom ocijeni i odredi koji su njezini najhitniji zadaci te da nađe načina kako da im pristupi« (5), sve u duhu Koncila, ali ne tako da se ostane na Koncilu, već da se krene »onamo kamo Koncil hoće da nas dovede« (5).

Prva četiri razmišljanja osnovično su objašnjenje i usmjerenje kršćanske egzistencije: *Jezgra kršćanske vijesti* označena je kao »drugovanje s Kristom koji je sada živ« (11). *Admirabile commercium* veoma jasno razlaže eklezijalni, zajedničarski značaj Utjelovljenja. *Sabiranje u ljubavi* definira kršćanstvo kao »sabiranje u prisutnost Kristovu« tako da sav »život kršćanski ima značaj liturgije« (19). Zajedništvo svih kršćana u Kristu nastavlja se i nakon prijelaza u drugi život (*Mi i sveci*).

Liturgija je očitovanje Crkve kao sakramenta ljubavi (*Liturgijski događaj*).

Slijedećih nekoliko razmatranja posvećeno je Kristovoj osobi: *Krist vjeruje u svoje prijatelje* (ili: kršćanstvo kao sakrament); *Krist — spoznajno središte kozmosa* (ili: centralna ličnost u ostvarenju pojedinih ličnosti); *Kršćanstvo kao realnost ljubavi* (priznanje druge osobe kao druge); *Kristova ljubav ujedinjuje* (nasuprot spoznajama i ideologijama koje razjedinjuju).

Kako osobu ne valja nikad »postvariti« uči razmišljanje *Međuosobnost kršćanstva*. Jer, kršćanstvo je međuosobni dodir, i zato nema »privatnog« kršćanstva, »i nema privatnog Boga, ni privatnog Krista« (49). *Dijalog s Bogom* jednostavno i jasno razrađuje suptilnu problematiku poštovanja tuđe slobode i nastojanja da se ona ostvari.

Uloga kršćana u povijesti predmet je razmišljanja intoniranih božićnim otajstvom: *Prihvatiti povijest da je mijenjamo* (ne iz nje bježati), jer Bog skreće povijest preko osoba, Crkve, preko nas (*Kako Bog skreće povijest*), on se i objavljuje preko nas (*Kako se Bog javlja*), preko ozbiljno shvaćena i prihvaćena križa (*Misterij križa*).

Kršćanska zajednica kao zaručnica i majka razvija inače mnogo ponavljaju misao da je Crkva zaručnica Kristova (ukoliko se s njime stapa »u sebe darivajućoj ljubavi«) i majka djece Božje (ukoliko se brine da tu djevu podigne do pune odraslosti i samoodgovornosti), pa da čovjek bude ne ono što misli, ni ono što zna, niti ono što govori, nego ono što jest — čovjek (*Ono što čovjek jest*).

Zbirka završava razmišljanjem: *Vjerujemo u Boga živoga — ne u svoj pojam o Bogu*. Ono upozorava na opasnost svake religije da se ukruti u svojim pojmovima pa te svoje pojmove poštuje više nego samu stvarnost Boga u povijesti.

Ovo su dakle razmišljanja u kojima autor ne samo razmišlja nego i potiče na razmišljanje o doista sržnim i aktualnim temama kršćanske egzistencije što ih Crkvi našeg vremena nameće Koncil i svijet u kojem živi.

Jezik je — osim pokoje nepravilnosti (npr. u uporabi glogola trebati) i poneke pravopisne nedosljednosti (npr. Sveto Pismo, str. 77, 91; Sv. pismo, str. 79) — brižljiv i tečan, pa se štivo ugodno čita i jasno je.

Teško je odrediti književni rod ove knjižice. Po podrijetlu ovo su propovijedi pa mogu izvršno poslužiti propovjednicima — ne samo bogatstvom i jasnoćom misli nego zanimljivim i katkad dosjetljivim načinom iznošenja (npr. *Jezgra krš-*

ćanske svijesti), novim načinom obrade (Duh Sveti prisutan je gotovo u svakom razmišljanju) te nadalje modernošću poziva da i slušači nađu načina kako da surađuju s propovjednikom (8—9). Po stilu pak ovo su neke vrsti konferencije pa će biti pravo pomagalo kateheta i intelektualcima za njihovo pravilno usmjerenje u koncilskom toku. Napokon, po piščevoj nakani ovo su razmišljanja. Ona to doista i jesu: uporno ponavljani i jasno postavljeni smjerokazi za traženje (ne, dakle, gotova rješenja ni recepti), za otkrivanje i ostvarivanje najhitnijih zadataka Crkve. I kao takva ona su upućena ne samo vjernicima nego i onima koji »vjere ne zadobiše« i onima »kojih se vjera možda nasukala« (7). Od svih ona traže jedan neprestani obračun sa samim sobom, nikomu »ne daju mira«, sve pozivaju na ustrajnu metanogu, promjenu i obnovu misli, shvaćanja, raspoloženja, usmjerenja, djelovanja.

Jerko Fućak

JUAN ARIAS: Bog u kojega ne vjerujem, u izdanju »Izvori istine«, Korčula, Dominikanci.

Juan Arias je Španjolac. Osnovao je pokret »Ciudad de la Immaculada« za dijalog s onima koji se udaljiše ili su daleko od vjere. Već je stekao mnoga priznanja. God. 1964. dobio je nagradu Španjolske kao najčitaniji pisac. God. 1966. proglašen je »čovjekom godine« za najuspješniji nastup na areni vjere u svojoj domovini.

Čemu isticati ova personalia? Da nas potaknu na dublju analizu knjige. Jer mnogi će reći da pisac spada i po samom naslovu među one koje progoni *furor poeticus* pa da će knjiga biti samo pjesnikovo izživljavanje u apstraktnim, neživotnim formama ili kategorijama mračnih slojeva egzistencije.

Naprotiv. Glad za Bogom ostaje i u duši današnjeg čovjeka; iako gigant strojeva, taj čovjek ponekad je samo patuljak na području duha i duhovnih vrednota. A i on je gladan Boga. I Bog mu želi govoriti.

Ali kako? Bog je za čovjeka neizreciv, a čovjek Božje riječi ne može lako kaptirati. Hoćemo li sumnjati u mogućnost dijaloga?

Teolozi su se mučili i muče se kako da uspostave most između čovjeka i Boga u pravcu spoznaje Boga i pravilnog izricanja misli o Bogu. Eno nam Tome koji govori o riječima i izrazima što ih upotrebljavamo o Bogu (I P, q. 13). Zaključuje da naši izrazi ne mogu biti jednoznačni, niti se gube u potpunoj raznoznačnosti, nego su analogni. Posuđujemo ih iz egzistencijalnih čovjekovih okova, iz prirode, iz svijeta, pa ih po pravilima logike prenosimo na Boga.

Na toj spoznajnoj stepenici stari su govorili da je prvi put *via remotionis*. To je put diferencije ili razlike između Boga i fenomena u svijetu (I P, q. 12, art. 12). Nijećemo Bogu granice u kojima se svaki naš izražaj vezuje, tako govorimo da nije smrtan, ograničen i sl. Tada naši izrazi i pojmovi doista uključuju Boga onoliko koliko ga doumljujemo, ali isključuju granice ili nesavršenstva uključena u tim izrazima jer oni služe nama smrtnicima za spoznaju istine o stvarima i o bićima.

Dakako, i sama *via remotionis* ne pojavljuje se s istim preokupacijama za čovjeka stručnjaka u teologiji i običnog čovjeka ulice ili trgovca. Taj čovjek ulice, trgovca, tvorniča, javnih institucija želi naći Boga u životu današnjice, u životnoj dinamici, u tehnici, u oblicima i strukturama posebnog i javnog života današnjice.

Znamo da do Boga čovjek ne može doći ako ga Bog ne privuče. Još više: »Ne bi me tražio da me već nisi našao«, govori Pascal u ime Boga. Bez Božje pomoći nema pristupa Bogu. Znam također da se do Boga dolazi i duhovnim doživljavanjem, iskustvom mistika, putem ljubavi, preko životnog iskustva, ali uvijek će ostati otvoren i ovaj put metafizike, zaleta u transcendenciju. Time će i *via remotionis* ostati zakonit i lagan put do spoznaje Boga.

Teško je izreći kako pisac postupa smiono, originalno, a uvijek ortodoksno. Razumljivo, njega ne zanimaju čisto metafizičke preokupa-